

Факултет политичких наука
Универзитет у Београду
Докторске академске студије политикологије

Отворени докторски семинар

Локалне стратегије одрживог развоја

Предавачи:

проф. др Мирољуб Јевтић
доц. др Марко Вековић

Студент:

Стефан Србљановић

Мај, 2021.

Сажетак

Предмет овог рада јесте локални одрживи развој, тачније локалне стратегије одрживог развоја, начин њиховог доношења, имплементација и реализација. Научни циљеви овог истраживања јесу, пре свега, дескрипција и класификација проблематике везане за доношење и спровођење локалних стратегија одрживог развоја. Друштвени циљ је да се на основу анализираниог садржаја донесу закључци у виду смера којим општине треба да се руководе у даљем процесу стварања визије и своје мисије у области планирања свог одрживог развоја. Природа предмета овог рада условила је и методе коришћене за ово истраживање, па је углавном реч о методама теоријске и мањем делу емпиријске природе. У теоретском смислу рад садржи појам одрживог развоја у глобалу, дефинише појам стратешког планирања и анализира структуру локалних стратегија одрживог развоја. У емпиријском делу, рад проучава степен реализације ових стратегија и на основу тога предвиђа услове потребне за што ефикаснију реализацију акционих планова. Поред тога, представљени су проблеми који се јављају у овој области, као и анализа учешћа и утицаја јавности, организација цивилног друштва и политичких елита на стратешко планирање. У том контексту дат је осврт и на наднационалне и републичке оквире и имплементацију постојећих докумената. На крају, на основу анализе изведеног садржаја били би донесени закључци у виду смерница којим општине и градови треба да се руководе у даљем процесу остваривања визије и мисије свог стратешког планирања одрживог развоја.

Кључне речи: одрживи развој, стратешко планирање, стратегије одрживог развоја, општина, акциони план, пројекти...

1. УВОД

Да би уопште говорили о процедурама прављења и усвајања стратегија одрживог развоја као документа који представља основу стратешког развоја и спровођења планских активности у реализацији локалних развојних политика, али и процесима настанка и евентуалним проблемима током остваривања истих, најпре морамо дефинисати стратешко планирање у глобалу, као и шта је то одрживи развој и шта представљају саме стратегије. Овај рад ће се бавити управо тиме, па ће тако бити речи о томе шта је то стратешко планирање, шта је стратегија, чему служи, шта садржи, како изгледа, из којих елемената се састоји, у ком степену се бави детаљима и слично. Такође, размотрићемо и друге документе стратешког планирања, попут планова капиталних инвестиција и локалних акционих планова (управљања отпадом, за развој туризма, планова за младе, стратегије социјалне заштите итд.)...

Затим, значајна пажња биће посвећена одрживом развоју у глобалу, па ћемо тако дефинисати одрживи развој и стратегије локалног одрживог развоја. Размотрићемо услове који морају бити испуњени како за прављење квалитетне стратегије, тако и за њено спровођење у дело и добијање конкретних резултата који би били у општем интересу локалног становништва. У том контексту говорићемо о процедури креирања стратегије, начинима да се она заиста спроведе, али и о евалуацији резултата. Поред тога, неопходно је анализирати ову област у Србији, стремљењима, проблемима, постигнућима и препрекама које су се до сада јављале, као и о практичним корацима спровођеним у том правцу.

Што је кључно, рад би требало да да одговоре на питања шта је стратешки план и стратегија локалног одрживог развоја, зашто је она потребна једном граду или општини, ко су актери који би требали бити укључени у израду плана, шта тачно подразумева сам процес израде плана, као и како сам документ стратегије и акционог плана изгледа.

2. ОДРЖИВИ РАЗВОЈ

Термин *одрживи развој* у последње време постао је поштапалица за свакодневну употребу, са врло разноликим тумачењима. Са њим се срећемо у политици, економији итд., где га различити актери често користе како би своје преференције представили као општу добробит за друштво. Како наводи проф. Павловић: „Много је неспоразума у вези са данашњим поимањем одрживости. Мада је појам одрживог развоја већ у старту недовољно прецизно дефинисан, теорија одрживости провлачи се кроз мноштво битних политичких докумената, пројеката, анализа, углавном на секторском плану. Готово да свака област деловања човека у данашњем свету са становишта будућности добија димензију (не)одрживости. Одрживи развој је најпре дефинисан као развој који даје шансе садашњим генерацијама да живе боље, не ускраћујући исто право будућим генерацијама. Или још прецизније: одрживи развој је такав развој који подразумева економски напредак и пораст дохотка, али на такав начин да пружа будућим генерацијама приближно исту могућност.“¹

По својој дефиницији, одрживи развој нераскидиво је везан за неку врсту одређивања будућности. Та будућност може да се посматра из неколико аспекта: аспекта природних услова, демографски аспект, аспект доношења одлука, и домен технологије. Оно што је нарочито битно за овај рад, и локалне стратегије одрживог развоја, јесте аспект доношења одлука. Он подразумева спровођење одрживости на нивоу локалне заједнице, и обично се захтева на политичким усаглашавањима око стратегија и политика, тј. правних и економских решења која обезбеђују спровођење мера одрживог развоја.²

Ова тема актуелизована је још у другој половини двадесетог века, а у локалним срединама у нашој земљи заступљена је задњих 15ак година. И поред свих међународних докумената, републичких закона, али и стремљења читавог друштва ка напретку и глобалном развоју свести о овој теми, код нас постоји читав низ проблема који се јављају како у процедури доношења тако и у процесу реализације стратегија одрживог развоја и

¹ Павловић, Вукашин, *Универзитет и одрживи развој*, Чигоја штампа, Београд 2011., стране 64. и 65.

² Ибид.

других планских докумената стратешког планирања. Премда ти документи представљају основ за дугорочно вођење једног града или општине и стуб вођења развојне политике, они се често доносе про форме, имају мањкавости у садржини, али и нереалним перцепцијама како тренутног стања, тако и планирања будућности. У складу са тим неретко изостају резултати, па саме стратегије остају мртво слово на папиру. Наравно, има и позитивних примера чији су ефекти видљиви у свакодневном животу грађана.

3. ЛОКАЛНИ ОДРЖИВИ РАЗВОЈ У СРБИЈИ ДАНАС

Петооктобарске промене покренуле су комплетну реформу друштва, па су тако изнедриле и „европски приступ“ одрживом развоју. Нови процеси донели су и „нову терминологију“ у хијерархијској структури стратешког планирања и рашчлањење истог по нивоима стратешких приоритета, општих и посебних циљева. У годинама које су долазиле, ови процеси су као резултат имали (између осталог) програмско буџетирање, засновано на пројектним активностима, што је у великој мери одредило даљи развој општина и региона у целој земљи. Брзина прихватања и примене новог система вредности, начина гледања на свет, као и реалне потребе општина у Србији, одредили су и њихов развој и степен ревитализације након туробних догађања у претходним деценијама (подсећања ради, овом периоду преходили су распад бивше државе, ратови, санкције, бомбардовање...). Општине које су на време и спремно ушле у ове реформе друштва одредиле су визију и мисију својих локалних заједница и спреам јасно дефинисаних циљева израдиле дугорочне стратегије развоја. Истовремено, знатан део локалних самоуправа каснио је у тим процесима, па је њихов развој био и остао успорен, конфузан и са слабијим резултатима у односу на општине које су стратешки и плански водиле свој одрживи развојни пут.³

Имајући у виду све наведено, јасно је да се наша зеља у овој области не налази на завидном нивоу. Као главни кривац за такво стање може се навести вишедеценијски

³ Србљановић, Стефан, *Одрживи развој општине Прибој од 2000. године до данас – мастер рад*, Факултет политичких наука Универзитета у Београду, Београд 2019.

период распада државе, транзиције и свих нус појава које су са њом дошле. С` једне стране као продукт таквих околности имамо недовољно заинтересоване (па самим тим и недовољно упућене) јавне делатнике, који овом проблему или не приступају или приступају без елана и заинтересованости, па овакве послове само отаљавају. С` друге стране имамо увелико формиран јаз и заостатак за развијеним земљама, који се пре свега огледа у недовољној свести грађанства, а нажалост и доносиоца одлука. Оно што би требао бити њихов кључни задатак (од локалног до републичког нивоа) јесте тражење шанси и прилика у самом концепту одрживог развоја, као што је случај у савременом свету, а не само ослање на неславну прошлост. То нарочито добија на значају ако у обзир узмемо претпоставку да управо у савременом тржишно орјентисаном свету (који би сам по себи требао да тежи одрживости), треба тражити прилику за бољи и квалитетнији живот, што и сматра већина аутора и стручњака који се баве одрживошћу.⁴

Било како било, чињеница је да се у Републици Србији стратегије одрживог развоја, нарочито локалне, израђују и (у мањој или већој мери) примењују још од раних двехиљадитих. У већини градова и општина постоје локалне стратегије одрживог развоја, спроводе се различити локални акциони планови (од планова за младе и стратегија родне равноправности, преко планова привредног привредног развоја до планова капиталних инвестиција...). Иницијатива за њихово доношење некад је долазила са републичког нивоа, а некада је био случај да се ради о иницијативи саме локалне самоуправе. Подршка у оваквим пројектима често је долазила и са стране од различитих међународних фондова, организација и слично, који су неретко сами покретали израде стратегија, па чак и у потпуности финансирали читаве пројекте.⁵ Њихова опредељеност за такве пројекте

⁴ Види: Милутиновић, Слободан, *Политике одрживог развоја*, Факултет заштите на раду Универзитета у Нишу, Ниш, 2009.

⁵ Један од примера партнерске израде стратегије локалног одрживог развоја је и општина Прибој, чија је стратегија настала у оквиру пројекта “Образовање за одрживи развој на Западном Балкану“, који имплементира Регионални центар за животну средину (REC), а целокупан пројекат финансиран је од стране Министарства спољних послова Финске. Регионални центар за животну средину у оквиру тог пројекта покренуо је програм подизања капацитета општинских и градских управа, као и пружања подршке у подручју израде стратегија за локални одрживи развој других стратешких докумената и њихових акционих планова, наводи се у Стратегији локалног одрживог развоја општине Прибој за 2012.-2017. годину. Сличан случај имамо и 2020. године са партнерством 8 градова и општина у Србији са Београдским фондом за политичку изузетност и Београдском отвореном школом, где ове две организације пружају своју стручну и професионалну подршку за анализу постојећих и израду будућих планских докумената ових општина, а пројекат финансира Влада Конфедерације Швајцарске и Немачка организација за међународну сарадњу ГИЗ.

заснива се, између осталог, на чињеници да је у већини развијених земаља од виталног значаја оснаживање локалних капацитета и развијање свести грађана о локалном одрживом развоју. С` наше стране „треба настојати да се принципи одрживог развоја уврсте у што већи број наставних програма, пре него да се одрживи развој третира као засебна тема кроз посебне наставне предмете. Образовне институције имају важну улогу да обједине индивидуално учење у глобални контекст и омогуће ученицима да схвате свој утицај на везе између локалног и глобалног.“⁶

У изради стратегија и локалних акционих планова, у обзир су узимана документа и прописи како са републичког тако и са наднационалног – међународног нивоа (попут Локалне агенде 21 из Рио де Жанеира 1992.).⁷ Имајући у виду стремљење ка чланству у Европској Унији, велики утицај у стратешком локалном планирању имали су и њихови документи, попут Стратегије одрживог развоја Европске Уније, Миленијумских циљева, као и Нове Лисабонске стратегије. Овај рад покушаће да да одговоре на питања како су те стратегије изгледале, ко је учествовао у њиховом доношењу, који је степен реализације акционих планова, као и докле се стигло са развојем локалног стратешког планирања.

4. СТРАТЕШКО ПЛАНИРАЊЕ, СТРАТЕГИЈЕ И ДРУГИ ПЛАНСКИ ДОКУМЕНТИ ЛОКАЛНОГ ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА

Генерално гледано, стратешко управљање представља процедуру путем које се усвајају и спроводе стратешке одлуке и документа, које за циљ имају довођење одређене ситуације из постојећег у жељени положај. Кроз читав процес утврђују се циљеви, одређују приоритети и доносе стратегије, али и мере за евалуацију спровођења и остваривања резултата. Основу стратешког управљања представља стратешко планирање, које за циљ има експлицитно утврђивање карактерних особина одређене организације и управљање њеним развојем у перспективи.

⁶ Павловић, Вукашин, *Универзитет и одрживи развој*, Чигоја штампа, Београд 2011., стр. 110

⁷ Види: Милутиновић, Слободан, *Локална агенда 21: увод у планирање одрживог развоја*, Стална конференција градова и општина, Београд, 2004.

Сам израз стратегија потиче од грчке речи „strategia” која у изворном значењу подразумева науку о управљању војске, вештини ратовања. Поред тога, термин стратегија има значења и у другим наукама, пре свега организационим, али и економским, где се стратегија означава као дугорочно планирање у раду неке организације (пре свега компаније).

У савремено доба, појам стратегија и стратешко планирање почео је да се користи у појашњавању процеса који нису искључиво везани за војну науку већ за акције и приступе у економској и финансијској сфери, посебно привредној али и општој сфери људског деловања у вишедимензионалном смислу.⁸

4.1. Сврха стратегије

Квалитетна стратегија треба да буде заснована на експлицитном разумевању актуелне ситуације и природној потреби за развојем. Такође, мора бити релевантна, прецизна и стриктно дефинисана, конзистентна и реална. У њену израду, као и реализацију, *морају бити укључени и актери изван саме организације*, јер овакве стратегије не представљају стратешки план развоја саме управе, већ целе локалне заједнице у општини. Оно што је најважније, свака стратегија мора бити објективна и остварива, како би могла пружити стварни утицај на кључне процесе развоја у локалној средини. Када говоримо о обиму једне стратегије, она свакако мора бити довољно широка како би обухватила сва главна питања развоја (економију, екологију, демографију, образовање и сл.), али исто тако се захтева концизност и јасноћа, тако да ни једна добра стратегија локалног одрживог развоја обично не садржи претеран број непотребних детаља. На крају, да би стратегија била потпуна, нужно је да буде флексибилна, погодна изменама, те да, пре свега својом транспарентношћу, обезбеди услове надгледања (мониторинга).

⁸ Матијашевић, Дарко, *Стратешко управљање – стратегија, систем, организација, држава*, Европски дефендологија центар за научна, политичка, економска, социјална, безбједносна, социолошка и криминолошка истраживања, Бања Лука, 2018.

4.2. Структура и изглед стратегије

Свака стратегија требала би да садржи три главна чиниоца: анализу, циљеве и акциони план. Анализа, као полазни део стратегије, садржи објективну и прецизну слику тренутне ситуације у којој се налазимо. Циљеви заправо представљају жељено стање које испуњавање стратешких активности треба да донесе. Акциони план, као финални део стратегије, представља начин спровођења стратегије у дело, тј. начин на који ћемо задате циљеве и жељено стање достићи.

Свакако да постоји више различитих форми и облика стратегија. Локалне стратегије одрживог развоја (пре свега оне које су доношене у Републици Србији у претходном периоду) обично садрже следеће делове: преглед активности, увод, профил града или општине, проблеме и трендове истакнуте у току фазе прикупљања и анализе информација, резултате SWOT анализе, визију и циљеве, акциони план, опис процеса имплементације и закључак.

Језгро сваке стратегије чини низ циљева који постају све обухватнији, да би на крају прерасли у детаљан акциони план. Водич за стратешко планирање за градове и општине предвиђа три врсте циљева: стратешке циљеве, приоритете и специфичне циљеве. Такође, предвиђа хијерархијски след циљева, где се најпре креће од оних највиших. Виши циљеви морају водити ка нижим, а нижи циљеви доприносити постизању виших циљева, тако да сви наведени циљеви буду у узајамној сагласности. Битно је нагласити да циљеви требају бити релевантни и прилагођени датој ситуацији, како би представљали начине за бављење питањима и проблемима у предметној области.⁹

4.3. Акциони план

Акциони план представља најбитнији део стратешког управљања у практичном смислу, пре свега јер представља основу за спровођење стратегије. По правилу, сваки

⁹Болтон Петер, Служб Робин, *Водич за стратешко планирање за градове и општине*, МИР2, Врање, 2007.

акциони план произилази најпре из анализе ситуације и жељених циљева, према којима би требао и бити постављен. У својој садржини, поред задатака које би требало извршити, квалитетан план требало би да предвиди и информације о ресурсима потребним за реализацију, али и људским ресурсима, јер мора предвидети оне који ће задатке и извршити.

Сама структура акционог плана најчешће се састоји од три чиниоца: класификације, одређивања приоритета и израде самог документа Акционог плана.

Класификација је део у ком се, како и сама реч каже, класификују активности на основу њиховог спровођења и финансирања. Свака локална стратегија требала би да се заснива на активностима које финансира и спроводи општина, затим други локални актери, оличени у невладином и приватном сектору. Евентуално, ту могу спадати и пројекти финансирани од стране републичких или других спољних фактора, а које спроводе локални чиниоци на територији општине.

Када је реч о одређивању приоритета акционог плана, пре свега је потребно одредити критеријуме и начине вредновања. Треба имати у виду битност и нужност одређених активности, затим у складу са објективним околностима сагледати како ће се оне уклопити у друге битне пројекте и активности. Врло важан фактор представљају и евентуалне препреке за остваривање, али и цена и исплативост активности. Као и у свакодневном животу, неопходно је направити адекватан баланс уложеног и добијеног.

Што се тиче конкретне израде документа Акционог плана, ради се о документу у форми табеле, која обично садржи активности, специфичне циљеве, резултате, утицај, временски оквир, актере спровођења, трошкове, изворе финансирања и слично.

5. ПРОЦЕС ДОНОШЕЊА СТРАТЕГИЈА

Дефинисање проблема друштва и предлог потенцијалних решења, као и жељених циљева је најважнији корак у процесу креирања одлука. Тек када се неко стање или однос

између више стања/проблема дефинише као приоритетан и када се понуде могућа решења, овај однос или стање постаје конкретан предмет политике и тада се вршиоцима власти намеће да се нешто по том питању учини. Моћ да се одлучи шта ће постати циљ и предмет политике је од круцијалне важности у процесу креирања политике, па је одлука шта ће бити проблем често значајнија од одлуке о избору одговарајућег решења.¹⁰ Управо у томе јесте и значај локалних стратегија одрживог развоја и локалних акционих планова као основа за реализацију и постизање жељених циљева.

У читавом процесу планирања важно је примењивати „*партиципативни приступ*, у оквиру кога ће локални актери, а пре свега представници општине/града и других релевантних институција, узети активно учешће, дајући драгоцене смернице за овај стратешки документ.“¹¹

За успех локалне стратегије одрживог развоја од нарочитог је значаја усклађеност како са наведеним наднационалним стратегијама, тако и са кровном стратегијом у нашој земљи – Националном стратегијом одрживог развоја. Ова стратегија одрживи развој дефинише као „*циљноорјентисан, дугорочан, непрекидан, свеобухватан и синергетски процес који утиче на све аспекте живота (економски, социјални, еколошки и институционални) на свим нивоима. Одрживи развој подразумева израду модела који на квалитетан начин задовољавају друштвено-економске потребе и интересе грађана, а истовремено уклањају или знатно смањују утицаје који прете или штете животної средини и природним ресурсима.*“¹²

Даље, од пресудног значаја за сваку стратегију је испуњавање услова неопходних за креирање стратегије која би била у *општем интересу свих грађана* и која би се у највећем делу заиста реализовала.¹³ Ти услови у стварности представљају читав комплекс релација, од друштвено - социолошких, до правно – формалних аспеката. Што се тиче локалних правно – формалних услова, за доношење стратегије локалног одрживог развоја потребно је донети два решења локалне самоуправе, и то: Решење о приступању изради

¹⁰ Станчетић, Веран, *Реформа јавне управе – ка новој јавној управи*, Чигоја штампа, Београд, 2015., стр. 108

¹¹ Општина Прибој, *Стратегија одрживог развоја општине Прибој за период 2012. – 2017. Годину*, Прибој, 2012., стр. 1

¹² Влада Републике Србије, Национална стратегија одрживог развоја, Службени гласник РС, бр. 57/2008, Београд, 2008.стр. 2

¹³ Ђорђевић, Снежана, *Власти у акцији – свет јавних услуга*, Чигоја штампа, Београд, 2008.

стратегије одрживог развоја, као и Решење о образовању Комисије за израду нацрта те стратегије. Ова решења најпре доноси градоначелник или председник општине, а потом тога се усвајају у локалном парламенту.

Након испуњења ова два услова, може се приступити изради саме Стратегије. Административна подршка за израду стратегије најчешће се тражи од радника општинске или градске управе, док логистичку подршку током читавог процеса најчешће пружа ангажована консалтинг кућа. Како *Водич за доношење локалних стратегија одрживог развоја* налаже, сви актери, групе и појединци који партиципирају у сачињавању стратегије, долазе су од различитих интересних сфера и организација. На самом почетку потребно је учеснике детаљно информисати о целом процесу, и формирати тимове за одговарајуће радне задатке. Обично се ради о тимовима за економски развој, друштвени развој, тим за екологију, инфраструктуру и слично. Њихов састав најчешће чине представници локалних власти, директори и стручна лица локалних јавних предузећа и школа, представници медија и организација цивилног друштва, привредници и др.

Свака локална стратегија одрживог развоја садржи најпре полазне основе сачињене од општих подака о граду/општини – административном и географском положају, историјату, становништву и структури локалне самоуправе. Наредни део стратегије обично чине индикатори, и то за економски развој – локална привреда, пољопривреда, туризам, инфраструктура, развој предузетништва; становништво, образовање и квалитет живота – становништво, здравство, култура, спорт, удружења грађана; животну средину – земљиште, шуме, воде, сировине, термоминерални извори, управљање отпадом, обновљиви извори енергије. Након тога потребно је прецизирати циљеве стратегије, представљањем *визије о одрживом развоју* и *дефинисањем приоритета, стратешких циљева и програма* – ондосно представити акциони план, као и могућности за мониторинг и евалуацију.

6. РЕАЛИЗАЦИЈА СТРАТЕГИЈА

За успешну реализацију стратегије потребно је испоштовати како процедуру доношења, тако и саму структуру, како би она садржала све потребне елементе.

Неопходно је испоштовати већину нацедених принципа, хијерархијски ускладити циљеве, те јасно одредити приоритете.

Премда већина локалних стратегија одрживог развоја уистину испуњава форму, и својим елементима испуњавају предвиђену структуру, а најчешће је испоштована и процедура њиховог доношења, у великом броју случајева не долази до задовољавајућег степена реализације. Пре свега, одговор на питање зашто не долази до потпуног испуњења планираних активности и добијања планираних резултата треба потражити у мониторингу и евалуацији стратегије. Најчешће, већ у самој стратегији планирано је формирање контролног тела. Задатак тог тела је да изради *посебан план за мониторинг и евалуацију*, који садржи лица за праћење реализације пројекта, временски оквир мониторинга, лица за евалуацију и дефинисане термине за евалуацију. Основна делатност наведеног тела је рад на анализи реализованих акција и њихових резултата, са нарочитим освртом на потенцијалну појаву проблема у реализацији, те давање смерница за усклађивање плана са новонасталим чиниоцима.¹⁴ Претпоставка је да би у изради будућих стратегија помак представљало именовање и формирање контролног тима *joш у процесу креирања саме стратегије*. Тиме би се обезбедило да састав тима за мониторинг и евалуацију испрате ангажована стручна лица, а избегла би се и најмања могућност да чак ни не дође до формирања таквог тела¹⁵

Друго објашњење (пored мониторинга) може се тражити у самој стратегији. Реч је о прикупљању информација о тренутној ситуацији, јер без непрекорне базе података нема ни иоле ваљаног стратешког планирања. Формирање квалитетне базе података често подразумева и одређене потешкоће. Наиме, приликом прикупљања података често се користе подаци који једноставно не одсликавају реално стање, а представљају званичне податке. Такав пример представља и податак о броју становника, нарочито када је реч о мањим и сиромашнијим градовима. Примера ради, по званичним подацима амбасада, затим већих грађевинских фирми, може се видети да се добар део становништва налази на

¹⁴ Општина Прибој, Стратегија одрживог развоја општине Прибој за период 2012. – 2017., Мониторинг и евалуација

¹⁵ Изостанак формирања тима за мониторинг – контролног тела није редак случај. Само на примеру од 25 општина које су учествовале у пројекту израде локалних стратегија одрживог развоја подржаном од стране Регионалног центра за животну средину, које је финансирало Министарство спољних послова Финске, уз ангажовање консултантске куће “Maxima Consulting” може се видети да се знатан број стратегија одрживог развоја радио про форме, са јединим мотивима оличеним у колективном учешћу у пројекту и препорукама републичких органа.

вишегодишњем раду у иностранству, а знатан део њих ни не планира повратак у земљу. Идентична ситуација је и са *студентима* у универзитетским центрима. Захваљујући процедуралним недостацима пописа становништва и једни и други обично се налазе на списку становника тог места. Ако у обзир узмемо и миграције становништва, као и дуге временске интервале између два пописа, јасно је зашто разлика између података Републичког завода за статистику (чији се подаци користе у анализи и прикупљању података у изради стратегија) јасно је да реални број знатно варира од представљеног. Исти проблем дешава се и са пројектованим ресурсима радне снаге – већина горенаведених становника налазе се на евиденцији Националне службе запошљавања, а у реалности не представљају ни кандидате за запошљавање ни потенцијал привредног развоја. Поред тога, проблеми се јављају код доброг дела акционих планова који не зависе од локалних актера (било да је реч о финансирању или другим начиним учешћа).

Трећи разлог недовољне реализације локалних стратегија одрживог развоја могу бити природне непогоде, велика клизишта, дуготрајне суше и сл., које могу погодити ту средину у периоду обухваћеним стратегијом.¹⁶ Управо због свих наведених фактора нужно је да стратегије локалног одрживог развоја буду флексибилне, па би се уз марљив рад тима за мониторинг овакви проблеми могли пренебрегнути.

7. ЗАКЉУЧАК

Стратешко управљање, одрживи развој и стратегије локалног одрживог развоја представљају кључне појмове за уређење и развој друштва, нарочито у савременом веку где се ресурси немилице троше, а брига о сутрашњици ставља у други план. Чињеница је да је у нашој земљи у претходном периоду постигнут извесан напредак на овом пољу, али да би достигли ниво развијених земаља морамо укључити све расположиве

¹⁶ Екстерни фактори се свакако планирају стратегијама. Управо због немогућности предвиђања одређених појава (примера ради природних катастрофа) од стратегија се никада не може захтевати стопостотна учинковитост.

могућности, нарочито ако имамо у виду присутност свакодневних препрека и изазова. Ниједна постојећа Стратегија одрживог развоја није адекватно третирала људски ресурс, рапидно повећање миграција становништва и стручних кадрова, као и примену стручног усавршавања, неформалног образовања и промене образовних профила у локалним заједницама. Нужно је оснаживати капацитете институција кључних за реализацију реформи, као и увек помагати њихово умрежавање те подстицати њихову транспарентност, одговорности и креативност.

Што се стратегија локалног одрживог развоја тиче, као што смо могли видети, за њихову адекватну реализацију потребно је пре свега обезбедити адекватне услове, а креирање базирати на реалној и објективној анализи прикупљених података. Из овог рада, анализа стања, недвосмислено би се могли извући закључци који би морали бити уврштени у «систем праксе» код доношења акционих планова за постојеће стратегије као и за доношење будућих стратегија.

Потпуно је јасно да је за планирање будућег развоја нужен комплекснији, садржајнији и друштвено одговорнији приступ целокупној проблематици. Планским деловањем дошло би до рационалнијег трошења ресурса, ефективније реализације акционих планова и усаглашавања потреба са реалним могућностима и потенцијалима. За побољшање полазне основе потребно је имати адекватне статистичке податке (пре свега о територији, градским и сеоским насељима, природним ресурсима и животној средини, демографским подацима и сл.), али и применити савремене методе и технологије прикупљања података и стратешког планирања.

Неизоставан чинилац настанка и квалитетног коришћења стратегија одрживог развоја свакако представља и опредељеност политичке елите за модернизацију управљања локалном заједницом. Стручност представника локалних заједница и обученост локалних служби у свим областима јавних политика од нарочитог су значаја за успешност управљања и рада. У целокупном процесу програмско буџетирање итекако пружа свој допринос, како због односа планираних и утрошених средстава, тако због могућности евалуације целокупних пројектних активности. Поред тога, „треба настојати да се принципи одрживог развоја уврсте у што већи број наставних програма, пре него да се одрживи развој третира као засебна тема кроз посебне наставне предмете. Образовне

институције имају важну улогу да обједине индивидуално учење у глобални контекст и омогуће ученицима да схвате свој утицај на везе између локалног и глобалног.“¹⁷

Пре свега локални одрживи развој и стратегије локалног одрживог развоја морали би се заснивати на сарадњи са стратешким партнерима везаним за одрживи развој. Напоредо са овим активностима неопходно је наново размотрити и по потреби ревидирати досадашње програме и пројекте, а у складу са њиховим доприносима, оправданостима, трошковима примене и конкретним утицајем на одрживи развој.

Потребно је радити на изради стратегија регионалног развоја, (пимера ради на нивоу огура), где би се укључили сви субјекти одрживости. Још конкретније резултате дало би стратешко планирање на субрегионалном нивоу. Заједничким снагама мања места могла би адекватније развити своје потенцијале, како сопственим ангажовањем, тако и заједничким аплицирањем код републичких и иностраних фондова, заједничким пројектима и сл. Оваква сарадња нарочито би могла имати ефекта у процесу приступања Републике Србије Европској унији.

У читавом процесу од посебног је значаја укључивање грађана у ове токове и обезбедити им перманентан приступ свим базама података, индикаторима развоја и подацима о остваривању стратегија, политика, пројеката, те начину коришћења јавних средстава.¹⁸ Тиме се заокружује транспарентност процеса, потврђује демократичност заједнице и осигурава јавни интерес. Поред тога, ангажман заинтересоване јавности и цивилног сектора нужен је и због саме одрживости планираних јавних политика.

На крају, посебан акценат и огроман значај припада телу за контролу спровођења стратегија одрживог развоја (тачније њихових акционих планова), односно за евалуацију и мониторинг стратегија као нужних чинилаца одрживог развоја, без којих нема рационалног планирања будућих потреба и предузимања адекватних мера, а самим тим ни одрживости.

¹⁷ Павловић, Вукашин, *Универзитет и одрживи развој*, Чигоја штампа, Београд 2011., стр. 110

¹⁸ Станковић Мирјана, Стевић Игор, Томић Пилиповић Драгана, *Успостављање функције управљања људским ресурсима у локалној самоуправи*, Досије студио Ласер принт, Београд, 2012.

ЛИТЕРАТУРА

- Болтон Петер, Служб Робин, *Водич за стратешко планирање за градове и општине*, МИР2, Врање, 2007.
- Ђорђевић, Снежана, *Анализа јавних политика*, Чигоја штампа, Београд, 2009.
- Ђорђевић, Снежана, *Власти у акцији – свет јавних услуга*, Чигоја штампа, Београд, 2008.
- Кавран Д., *Наука о управљању, организација, кадрови, руковођење*, Научна Књига, Београд, 1991.
- Матијашевић, Дарко, *Стратешко управљање – стратегија, систем, организација, држава*, Европски дефендологија центар за научна, политичка, економска, социјална, безбједносна, социолошка и криминолошка истраживања, Бања Лука, 2018.
- Милосављевић Богољуб, Јеринић Јелена, Кеџ Аксел, *Модел организације структуре и система управљања у општинској и градској управи*, Досије студио Ласер принт, Београд 2012.
- Милутиновић, Слободан, *Локална агенда 21: увод у планирање одрживог развоја*, Стална конференција градова и општина, Београд, 2004.
- Милутиновић, Слободан, *Политике одрживог развоја*, Факултет заштите на раду Универзитета у Нишу, Ниш, 2009.
- Павловић, Вукашин, *Универзитет и одрживи развој*, Чигоја штампа, Београд 2011.,
- Србљановић, Стефан, *Одрживи развој општине Прибој од 2000. године до данас – мастер рад*, Факултет политичких наука Универзитета у Београду, Београд 2019.
- Станковић Мирјана, Стевић Игор, Томић Пилиповић Драгана, *Успостављање функције управљања људским ресурсима у локалној самоуправи*, Досије студио Ласер принт, Београд, 2012.
- Станчетић, Веран, *Реформа јавне управе – ка новој јавној управи*, Чигоја штампа, Београд, 2015.

Закони и документа

- Влада Републике Србије, *Национална стратегија одрживог развоја*, Службени гласник РС, бр. 57/2008, Београд, 2008.
- Општина Прибој, *Стратегија одрживог развоја општине Прибој за период 2012. – 2017. Годину*, Прибој, 2012.
-

Интернет извори

- www.priboj.rs
- www.odrzivirazvoj.org.rs

Stefan Srbljanović

LOCAL SUSTAINABLE DEVELOPMENT STRATEGIES

Resume

Generally, strategic management, sustainable development and local sustainable development strategies are key concepts for the survival of the order, especially in the modern age, where resources are plentiful and the care of tomorrow is put aside. It is a fact that some progress has been made in our country in the previous period, but in order to reach the level of developed countries we must include all available opportunities, especially given the daily obstacles and challenges. It is essential to strengthen the capacities of the institutions crucial for the implementation of the reforms, as well as to always support their networking, and to enhance their creativity and transparency.

When we speaking about strategys of local sustainable development, as we could see, for their adequate realization, it is necessary to first of all ensure adequate conditions, and the creation should be based on a realistic and objective analysis of the collected data. Also, the alignment of preferences with the real situation and opportunities, as well as the financial situation, occupies a very important place. Equally important, the successful implementation of the strategy requires an adequate team of experts and their work to be fully transparent. In order to overcome potential obstacles to implementation, strategies need to be flexible and amenable to change. Finally, we have seen the importance of the body in controlling the implementation of the action plan, that is, in monitoring and evaluating local sustainable development strategies.

Keywords: sustainable development, strategic planning, sustainable development strategies, municipality, action plan, projects...